

Др Александра Павићевић,
доценткиња

УДК: 347.2(497.11)
DOI: 10.46793/UPSSXI.515P

СТИЦАЊЕ СВОЈИНЕ НАЛАЗОМ СКРИВЕНОГ БЛАГА, ИЗГУБЉЕНЕ СТВАРИ И ОКУПАЦИЈОМ У СРПСКОМ ПОЗИТИВНОМ И БУДУЋЕМ ПРАВУ*

Резиме

Коришћењем нормативног и аксиолошког метода, аутор у раду разматра појам и правне последице налаза три различите категорије покретних ствари у српском важећем и предложеном будућем праву, а то су: скривено благо, туђа изгубљена ствар и ничија ствар. У фокусу критичке научне анализе су: - спорна решења српског важећег права о стицању својине налазом скривеног блага услед постојања правне празнине (критички осврт на постојеће доктринарне ставове, уз формулисање сопственог предлога за њено попуњавање); - оцена регулативе стицања својине налазом туђе изгубљене ствари (за коју аутор оцењује да ју је потребно изменити, као превазиђену); и – анализа решења о стицању својине окупацијом ничијих ствари у српском позитивном праву (решење ЗОСПО-а). Након разматрања важеће регулативе ова три института, аутор критички разматра и оцењује и решења садржана у предлозима српског будућег грађанског права, а то су: Нацрт законика о својини и другим стварним правима Србије из 2011. и Преднацрт грађанског законика Србије. Уз формулисање појма ове три категорије ствари, аутор у раду и: - коментарише ова три аутентична начина стицања својине, дајући сопствено тумачење спорних питања и конципирајући сопствене предлоге *de lege ferenda*; - оцењује (уз образложење) решења два израђена предлога нацрта као значајан напредак у односу на српско позитивно право, и коначно - оцењује усклађеност домаће регулативе са тзв. меким правом ЕУ (решење DCFR-а).

Кључне речи: стварно право; оригинарно стицање својине; налаз скривеног блага; налаз туђе изгубљене ствари; окупација.

* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, који се финансира из средстава Факултета.

1. Увод

Предмет рада чине три особене врсте налаза различитих категорија покретних ствари, на којима је под одређеним условима могуће стицање својине непосредно *ex lege*. У сва три случаја реч је о специфичним начинима оригиналног стицања својине, по основу закона у ужем смислу, када одређена покретна ствар бива фактичком радњом пронађена, те изнова уведена у сферу интересовања правног поретка, када настаје потреба за: 1) повраћајем ствари њеном власнику (ако постоји); или 2) за одређивањем новог власника. Услед особине искључивости, нова својина - истискује претходну, ако је уопште постојала; а ако ствар није имала власника, ново право својине има функцију збрињавања ствари која не фигурира у правном промету, јер јој недостаје субјекат присвајања.

Важност овог питања огледа се у лоцирању правних последица налаза скривеног блага, изгубљене ствари и ничије ствари у српском позитивном и још значајније - српском будућем праву, а које могу бити двојаке: а) стварноправне - одређивање титулара права својине; или б) облигационоправне - право на налазачку награду и накнаду трошкова налаза. Свака од ове три врсте налаза има своју засебну сферу примене, важност и аутентичност регулативе, права и обавезе које настају за лица инволвирана у факат налаза.

Тако, налаз скривеног блага је археолошки, историјски и културолошки значајан, а пре свега правно важан и то не само за стручну јавност, већ и за сваког појединца који може доћи у ситуацију његовог налаза. Са друге стране, код налаза изгубљене ствари претпостављена воља власника је да изгубљену ствар задржи у својини, а задатак правног поретка је да титулара права својине, зајемченог Уставом, заштити, предвиђањем основне обавезе налазача да налаз ствари - пријави. Ако изгубилац ствари не буде нађен у одређеном временском року, законодавац мора да направи избор у вези са збрињавањем нађене невраћене ствари, тј. да додели нађену ствар у својину новом титулару. Тиме налаз изгубљене ствари постаје - начин стицања новог права својине на нађеној ствари, којим се истискује истоврсно право претходног титулара.

Док, стицање својине окупацијом омогућава да ствар, која је претходно била ничија буде први пут или пак, поново присвојена, тј. да постане објекат новог права приватне својине на њој. Циљ правног поретка је да додели такву ствар у својину новом власнику, како би била збринута, јер она све до тада не фигурира у правном промету, будући да јој недостаје субјекат присвајања. Отуд је окупација последица реалне социјалне потребе да се озакони државина напуштених ствари.¹ Ранијег власника, чији би интерес требало штитити овде или нема или се он добровољно одрекао својине на тој ствари, што значи да је свакако незаинтересован за њу, а интерес државе за стицањем јавне својине на

¹ Рашовић, З., *Стварно право*, Подгорица, 2002, стр. 172; Попов, Д., *Стицање права својине окупацијом ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1/2/2008, стр. 360.

тој ствари практично и не постоји, јер по правилу није реч о економски вредним стварима.

Овде фигурира пре свега један стварноправни интерес који би требало нормом и заштитити – а то је интерес окупанта, тј. лица које је овакву ствар пронашло и узело у посед у жељи да је присвоји. Оваквим правним епилогом је задовољен и приватни интерес окупанта, који бива награђен својином на ствари коју је пронашао, као и општи друштвени интерес – да све ствари буду присвојене, како би биле спашене од пропадања и како би поново постојале у правном промету као робе.

У сва три наведена случаја законодавац има задатак да нормом доведе у равнотежу супротстављене интересе лица у правном односу насталим оваквим налазом и изнађе што идеалнију равнотежу између колидираних интереса: налазача (тренутног држаоца ствари), власника ствари (уколико постоји), као и државе и друштва у целини, пажљиво усклађујући начело правне сигурности са интересом правног промета. Ова проблематика је важна не само због процеса планиране реформе грађанског законодавства у Републици Србији², већ и због увелико трајуће хармонизације различитих решења на нивоу Европске уније, где је домаће решење (*de lege lata* и *de lege ferenda*) потребно ускладити са тзв. «меким» правом ЕУ (*soft law*)³. У „меко“ право спадају и различити Нацрти модел-правила, од којих је један нарочито важан за стварно право, а то је *Draft Common Frame of Reference (DCFR)* из 2008.⁴ У глави VIII *DCFR* нормирани су различити начини стицања својине на стварима/роби, па је потребно проверити да ли ово решење садржи и неки наднационални оквир за стицање својине

² До сада су израђена два нацрта са предлогом решења за будуће српско грађанско/стварно право, али нису озаконљена и то су: 1) Нацрт законика о својини и другим стварним правима из 2011, доступан на интернет адреси: <http://arhiva.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/zakonik-o-svojini-i-drugim-stvarnim-pravima-radni-tekst.html>. У даљем тексту: Нацрт; 2) Преднацрт грађанског законика Републике Србије (са изменама из 2019.), доступан на интернет адреси: <http://www.propisi.com/prednacrtr-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html>. У даљем тексту: Преднацрт.

³ Потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању са ЕУ, Република Србија је, између осталог, преузела и обавезу да своје национално право (позитивно и будуће) хармонизује са правним тековинама Европске Уније (тзв. „аки“-јем). Хармонизација прописа у области грађанског и других имовинских права, одвија се углавном у сфери *Soft law-a* („меко“ права), које обухвата различите правно необавезујуће акте као што су: стратегије, мишљења, препоруке, смернице, декларације органа ЕУ итд. Стварноправна правила ЕУ засад имају форму нацрта и представљају модел са којим државе чланице с временом треба да усклађују своја национална решења.

⁴ *Draft Common Frame of Reference iz 2008. (DCFR)*, Нацрт заједничког референтног оквира за европско приватно право, доступан на интернет адреси: <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2019/01/dfcr.pdf>. У даљем тексту: *DCFR*. Глава VIII *DCFR-a* нормира различите начине стицања својине на стварима/роби. Видети: – 1:101: - домашај примене.

овим особеним врстама налаза ствари и окупацијом, а са којим би домаће решење требало евентуално ускладити.

2. Појам скривеног блага, изгубљене ствари и ничије ствари

А. Скривено благо. Будући да овај институт у домаћем позитивном праву није регулисан, адекватна дефиниција се може извести тек на основу упоредноправне и теоријске анализе института. Тако, скривено благо (*thesaurus*) представља: самосталну драгоцену покретну ствар, попут новца, накита и других ствари израђених од племенитих метала, која је била тако дуго сакривена у непокретности или покретној ствари - да у тренутку њеног налаза, био он последица случаја или намерног (техничког, неинституционалног) трагања, идентитет власника блага, као ни његових наследника није могуће утврдити.⁵ Пример скривеног блага су сребрни новчићи из 15. века који су нађени приликом копања темеља за кућу или узидани стари, вредни прстен, златна табакера стара више векова и сл.

Б. Изгубљена ствар. Доктрина⁶ под појмом изгубљене ствари (*res perditae*) подразумева: покретну ствар, која је из фактичке власти држаоца „изашла“ противно његовој вољи, те он више не зна где се ствар налази.⁷ Оваквом одређењу изгубљене ствари ипак недостаје прецизирање начина на који је дошло до престанка поседа - да се догодио *случајно*.⁸

В. Ничија ствар је она која може бити предмет присвајања, тј. окупације, јер нема свог титулара. Окупација (*lat. occupatio*)⁹ представља правну радњу заснивања својине на покретним стварима које немају власника (ничије или напуштене ствари), која настаје узимањем ствари у самосталну непосредну државину са вољом да се на њој заснује својина.

⁵ Више у: Павићевић, А., *Појам скривеног блага*, Зборник радова: *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније*, књ. 2, Крагујевац, 2014, стр. 323-338.

⁶ Више у: Павићевић, А., *Појам изгубљене ствари*, Правни живот, бр. 5-6/2014, књ. 569, стр. 103-116.

⁷ Лексикон грађанског права, Београд, 1996, стр. 1554; Попов, Д., *нав. чланак*, стр. 361; Бабић, И., *Налаз скривеног блага*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 56/2010, стр. 41; Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., *Стварно право*, Ниш, 2009, стр. 151; Станковић, О., Орлић, М., *Стварно право*, Београд, 1996, стр. 118; Бабић, И., *Основи имовинског права, Увод у грађанско право и Стварно право*, Београд, 2008, стр. 257.

⁸ Перић, Ж., *Специјални део Грађанског права, Стварно право*, Београд, 1920, стр. 90.

⁹ Називи који се у литератури још користе за овај начин стицања својине су и: присвајање, заузимање и сл. Бартош, М., Марковић, Л., *Стварно право*, Београд, 1936.

3. Правне последице ове три врсте налаза у позитивном праву Републике Србије

3.1. Правне последице налаза скривеног блага *de lege lata*

Оно што питање последица налаза скривеног блага чини актуелним у српској правној теорији и поред чињенице да се релативно ретко дешава јесте његова нерегулисаност позитивним прописима. ЗОСПО-ом¹⁰ су предвиђени могући начини стицања својине,¹¹ а потом и начини стицања својине непосредно по основу закона.¹² Начин набрајања не упућује на *numerus clausus*, услед остављања могућности стицања својине „и у другим случајевима предвиђеним законом“.¹³ Дакле, могућност је остављена за неки каснији законски пропис, међутим ни једним важећим прописом није предвиђено стицање приватне својине налазом скривеног блага, за разлику од већине страних регулатива.

Постоји ипак једна категорија ствари које представљају скривено благо, а да уз то имају и својство *културног добра*. Њихов налаз представља предмет регулисања посебног прописа – Закона о културном наслеђу,¹⁴ па у погледу ове врсте скривеног блага не постоји правна празнина. Појам културног добра¹⁵ *ужи је од појма скривеног блага*: само оно пронађено скривено благо којем је од стране надлежне институције утврђено својство културног добра.¹⁶ Отуд у

¹⁰ Закон о основама својинско-правних односа Републике Србије, Сл. лист СФРЈ, бр. 6/1980, 36/1990; Сл. лист СРЈ, бр. 29/1996; Сл. гласник РС, бр. 115/2005 – други закон. У даљем тексту: ЗОСПО.

¹¹ Начини стицања својине предвиђени у чл. 20 ЗОСПО су: 1. по самом закону; 2. на основу правног посла; 3. наслеђивањем; 4. одлуком државног органа.

¹² Начини стицања својине по основу закона, предвиђени чл. 21 ЗОСПО су: стварањем нове ствари, спајањем, мешањем, грађењем на туђем земљишту, одвајањем плодова, одржањем, стицањем својине од невласника, окупацијом и у *другим случајевима предвиђеним законом*.

¹³ Рашовић, З., *Коментар Закона о основним својинскоправним односима*, Подгорица, 2007, стр. 250-251; Стојановић, Д., *Коментар Закона о основним својинскоправним односима*, Београд, 1980, стр. 72.

¹⁴ Закон о културном наслеђу, Сл. гласник РС, бр. 129/2021. У даљем тексту: ЗКН. До ступања на снагу овог закона, важи је Закон о културним добрима Сл. гласник РС, бр. 71/94, 52/2011 - др. закони, 99/2011 - др. закон, 6/2020 - др. закон и 35/2021 - др. закон и 129/2021 - др. закон.

¹⁵ Видети: чл. 31 и 33 ЗКН

¹⁶ Ако је пронађен нпр. позлаћени есцајг из 19. века који је припадао обичном грађанину (чији је идентитет непознат) или сребрна табакера за свакодневну употребу, а да не репрезентује неки посебан стил или епоху, само је од злата или сребра, а не задовољава чак ни естетски – предмет не испуњава критеријуме да би био проглашен културним

домаћем праву остаје нерегулисан низ случајева налаза блага на које не можемо применити поменути закон, услед његовог посебног карактера у односу на режим скривеног блага - који би требало да буде уређен стварноправним законом, као општи.

3.1.1. Како попунити правну празнину?

У теорији су предлагана различита решења, која се могу поделити на неколико група: - А) Прву групу представљају предлози примене *законске (појединачне) аналогије* са неким сродним регулисаним институтом. Притом су у теорији предлагана, као могућа, три таква института: 1) културна добра; 2) изгубљене ствари; и 3) дерелинквиране ствари. - Б) Друга група предлога је *примена предратних правних правила*¹⁷, а на основу Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. и за време непријатељске окупације.¹⁸

А. Предлози за примену законске аналогије: 1. У теорији је изложен став¹⁹ по коме би на скривено благо аналогно требало применити *прописе о налазу културног добра*.²⁰ На оваквим стварима, као и на „добрима која уживају претходну заштиту“, било да се налазе у земљи или води или су из ње извађена, својину има држава.²¹ Налазач има само право на налазачку награду, под одређеним условима.²² 2. *Примена аналогије са изгубљеним стварима* је у теорији предложена од стране појединих аутора,²³ а то значи примену Упутства о поступању са изгубљеним стварима из 1949.²⁴ и на скривено благо (стицање јавне својине државе, а не приватне својине налазача). 3. Трећи предлог примене аналогије тиче се *примене правног режима прописаног за*

благом. Овакав предмет је скривено благо на које се не односи режим предвиђен ЗКН, те постоји правна празнина коју треба попунити.

¹⁷ Више у: Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 151.

¹⁸ Чл. 4 Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације, Сл. лист ФНРЈ, бр. 86/46, 105/46, 96/47.

¹⁹ Koziol, H., Welsch, R., *Gründriss des bürgerlichen Rechts*, Wien, 1988, стр. 61.

²⁰ Чл. 31 ЗКН.

²¹ Чл. 33 ЗКН.

²² У случају да приватни партнер приликом радова у земљишту открије предмете од културног, историјског, природног значаја, дужан је да их преда јавном партнеру – без икакве накнаде. Видети: чл.73 Закона о јавно-приватном партнерству и концесијама, Сл.гласник РС, бр. 88/2011, 15/2016 и 104/2016.

²³ Видети: Попов, Д., *нав. чланак*, стр. 361; Станковић, О., Орлић, М., *нав. дело*, стр. 120; Бабић, И., *Грађанско право, књ. 2, Стварно право*, Београд, 2012, стр. 125; Планојевић, Н., *Стварно право у пракси*, Крагујевац, 2012, стр. 89.

²⁴ Упутство владе ФНРЈ о поступању са нађеним стварима, Сл. лист ФНРЈ, бр. 93/1949. У даљем тексту: Упутство.

дерелинквирани (напуштене) ствари,²⁵ које се могу присвојити окупацијом (стицање приватне својине окупанта).

Упоређујући адекватност у теорији предложених аналогича, прва – са културним добром се чини најоправданијом, с обзиром на сличне правне карактеристике овог института и скривеног блага, што би значило примену ЗКН као општег режима и за скривено благо. *Ratio legis* оваквог решења била би јединствена регулатива – стицање државне својине у оба случаја, уз исплату награде налазачу. Стицање државне својине на антиквитетима старим пар векова чини се рационалнијим од стицања приватне својине,²⁶ док интерес налазача бива задовољен давањем адекватне налазачке награде.

Алтернатива претходном решењу је примена аналогиче са изгубљеним стварима, које показују веће разлике у појму у односу на скривено благо, али ипак постојање сличности међу њима – чини могућом примену и ове аналогиче²⁷. Једино правно неоправданом се чини аналогича са дерелинквираним стварима, због највећих разлика у појмовним обележјима ова два института. Иако се на први поглед стиче утисак да је скривено благо слично напуштеној ствари,²⁸ оно не постаје с временом ничија ствар (предмет без власника)²⁹, већ предмет чијег власника више не можемо пронаћи. Код скривања блага не постоји намера одрицања од државине и својине, да бисмо скривено благо сматрали напуштеним.³⁰ Коначно, аналогичу са дерелинквираним стварима поготово није могуће применити због законом предвиђене обавезе пријаве нађеног блага надлежном органу, ради утврђивања евентуалног својства културног добра.

Б. Примена предратних правних правила, представља други могући начин попуњавања ове правне празнине, што је не само адекватније решење од

²⁵ Чл. 32 ЗОСПО. „На покретну ствар коју је њен власник напустио, право својине стиче лице које је узело ту ствар у државину са намером да је присвоји (окупација), ако законом није другачије одређено. На непокретности се не може стећи право својине окупацијом.“

²⁶ Мало је вероватно да појединац жели да стекне својину на нађеном, антиквитетном часовнику, тј. да жели да пронађени накит носи. Логичније је да ће такав предмет продати антиквару, како би га уновчио, а исти циљ се може постићи налазачком наградом – примерене висине.

²⁷ Правна последица налаза изгубљених ствари, предвиђена Упутством је: стицање државне својине на нађеном, уз налазачку награду налазачу, као стимулацију пријаве налаза. Разлика у односу на претходно решење била би и у фиксно одређеној висини налазачке награде (15% од вредности нађеног), док је висина награде за нађено културно благо шире одређена у ЗКН као «примерена новчана награда», чију висину процењује установа културе према околностима случаја.

²⁸ Видети: Ђорђевић, А., *Налазак изгубљених ствари и блага*, Архив за правне и друштвене науке, бр. 1-2/2006, стр. 268.

²⁹ Уп. Ведриш, М., Клариф, П., *Грађанско право*, Загреб, 2004, стр. 272.

³⁰ Попов, Д., *нав. чланак*, стр. 364; Сворцан, С., *Коментар Закона о основним стварноправним односима*, Крагујевац, 2009, стр. 218.

поменутих аналогија, већ и примарно, с обзиром на хијерархијски редослед решења за попуњавање правних празнина у домаћем праву.³¹ С обзиром да је налаз скривеног блага (скровишта) регулисан *предратним правним правилима*, њих би судови требало да примењују, на основу чл. 4 Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. и за време непријатељске окупације. Услов примене предратних правила је њихова усклађеност са начелима Устава и државног поретка Републике Србије. С обзиром на Уставом прокламовано начело једнакости свих својинских облика³² (приватне, задружне и јавне својине) и њихову једнаку правну заштиту, решење предратних правних правила јесте усклађено са овим императивом нашег правног поретка, стога и применљиво. На основу права суда на избор најбољег решења од три могућа,³³ као најусклађеније са потребама правног поретка³⁴ чини се решење Српског грађанског законика (СГЗ). У овом законском тексту су држава и налазач одређени као стицаоци својине (сувласници), чиме је равноправно омогућено стицање приватне и јавне својине на нађеном благау³⁵.

3.2. Правне последице налаза изгубљене ствари у српском праву *de lege lata*

Налаз изгубљене ствари, као особени оригинарни начин стицања својине, у Србији није регулисан законом, већ подзаконским актом и то - Упутством владе ФНРЈ о поступању са нађеним стварима донетим 1949. Доношењем овог акта престала је могућност примене тзв. правних правила садржаних у предратним прописима (СГЗ, ОАГЗ и ОИЗ).³⁶ Овим прописом је онемогућено стицање приватне својине на нађеној ствари под било којим условима, али је зато предвиђено условно *стицање друштвене својине* (данас државне) над истом, као крајњи исход нејављања изгубиоца. Правне последице налаза разликују се у две ситуације: када је пређашњи држалац нађен и када није.

А. Када је нађено лице које је изгубило ствар. «Изгубиоцем» се не сматра само власник ствари, већ и други држаоци који своје право на државину могу и

³¹ У недостатку законских прописа примењују се: 1) предратна правна правила (под одређеним условима); 2) обичај; 3) појединачна аналогија; и 4) општа аналогија.

³² Чл. 86 Устава Републике Србије, Сл. гласник РС, бр. 98/2006.

³³ То су решења: Српског грађанског законика, Аустријског грађанског законика и Општег имовинског законика за Црну Гору. У даљем тексту: СГЗ, АГЗ и ОИЗ.

³⁴ Константиновић, М., *Стара правна правила и јединство права*, Анали Правног факултета у Београду, бр. 4/1957. Нав. према: Стојановић, Д., *Увод у грађанско право*, Београд, 2000, стр. 64-65.

³⁵ Више о томе у: Павићевић, А., *Правне последице налаза скривеног блага у српском праву*, Нова правна ревија, бр. 1-2/2015, год. 5, стр. 86-93.

³⁶ Више у: Стојковић, С., *Основи грађанског права*, Београд, 1948, стр. 149; Цветић, Р., *Развој стварног права у Србији: Институт стицања права својине налазом туђе изгубљене ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2004, стр. 351.

морају доказати пре повраћаја ствари,³⁷ али се држаоцем не сматра и лице без права на државину. Ово решење чини се бољим од СГЗ будући да оправдано овлашћује шири круг лица на повраћај ствари као држалаца, али и даље непотпуним – јер се не односи на све изгубиоце. Обавеза пријављивања налаза надлежном органу³⁸ - најближој станици полиције на територији места налаза ствари је основна обавеза налазача и то: истом органу без обзира на вредност ствари и без обзира на то да ли налазач познаје изгубиоца или не.³⁹ Обавезе надлежног органа су: да нађену ствар прими, сачини записник о томе и налазачу изда потврду о пријему ствари, да нађену ствар чува и трага за изгубиоцем. Познатом лицу ствар се одмах враћа уз надокнаду трошкова чувања и исплате награде налазачу. У противном, ако се изгубилац не јави одмах, неопходно је оглашавање губитка ствари, на начин који варира у зависности од вредности ствари. Налаз ствари мање вредности објављује се истицањем огласа на огласној табли или на други уобичајени начин, налаз ствари веће вредности објављује се у новинама, а обавеза је надлежних служби и продаја ствари подложних квару и чување депонованог новца.⁴⁰

Налазачка награда која је предвиђена Упутством износи 15% од вредности нађене ствари – и то увек у истом износу без обзира на вредност нађеног, као и на прилике изгубиоца и налазача.⁴¹

Б. Када није нађено лице које је изгубило ствар. Правна природа стицања својине налазом је особена, оригинарним путем, уз испуњеност посебних правних чињеница одређених законом. Протеком рока од годину дана у коме се изгубилац: 1) није јавио; или се 2) јесте јавио, али није доказао своје право на државину или 3) одбија да прими ствар - нађена ствар постаје «општедржавна» својина. На овај начин је унета суштинска измена у односу на раније решење овог института у СГЗ, предвиђањем трансформације својинског облика на

³⁷ Тачка 9 Упутства.

³⁸ Тачка 1 Упутства: налаз се пријављује «месном или градском народном одбору, односно најближој станици милиције.

³⁹ Пропуст Упутства је: а) непредвиђање могућности присвајања нађене ствари незнатне вредности, будући да су трошкови чувања такве ствари и оглашавања налаза заправо већи од њене вредности; и б) непредвиђање повраћаја ствари познатом изгубиоцу, чиме би се уштедели новац, време и труд налазача око доласка до надлежних служби и избегле административне формалности.

⁴⁰ То „трагање“ за изгубиоцем у пракси се своди искључиво на истицање обавештења о налазу на огласној табли службе за нађене ствари, што није довољно за обавештење заинтересованих лица, која најчешће и не знају ком органу као надлежном да се обрате.

⁴¹ Ово се не чини као адекватно решење, јер њиме није омогућено уважавање околности датог случаја, тј. интереса изгубиоца ствари. Ова награда је притом једино право налазача признато Упутством, будући да стицање приватне својине на ствари није омогућено.

нађеној ствари протеком рока, уз испуњење једног од три алтернативно постављена услова.⁴²

Кроз 13 тачака Упутства регулисан је институт налаза изгубљене ствари на начин адекватан тадашњој друштвеној стварности и владајућој идеологији, али то није једино образложење (*ratio legis*) ове законске норме, нити је то нужно на штету појединца и грађанскоправне својине.⁴³ Налазач оваквим решењем не губи вредност коју је имао, већ само нема могућност да се обогати за вредност туђе ствари. Држава као стицалац такође се обогачује на рачун претходног власника ствари, тако да је крајњи резултат, из перспективе претходног власника исти: он губи својину на изгубљеној ствари. Овакав правни епилог је санкција за његову небригу о изгубљеној ствари у законом предвиђеном року за повраћај, тј. за незаинтересованост или чак незнање за факат губитка.

Циљним тумачењем норме, може се закључити да је *ratio legis* домаћег законодавца при нормирању овог института Упутством примарно: 1) заштита права својине власника изгубљене ствари, као стеченог права гарантованог Уставом. Ова намера произилази из предвиђања: обавезе пријаве нађеног, трагања за изгубиоцем, вишеструког објављивања налаза и најважније - налазачке награде као средства стимулације налазача да пријави налаз; 2) тек супсидијарни циљ норме је стицање државне својине на нађеној ствари коју власник више не жели, а коју коначно треба сачувати од пропадања (што је друштвено најнепожељнији исход).

Одредбама Закона о основним својинскоправним односима (ЗОСПО),⁴⁴ донетим у време бивше СФРЈ, како сам назив упућује, уређени су само основни стварноправни институти, са намером да буду ближе регулисани каснијим републичким прописима. Пошто су они изостали, у Србији и даље важи овај пропис којим овај институт није регулисан. Разлог томе је интенција законодавца да не уброји налаз изгубљене ствари у начине прибављања приватне својине, ни под којим условима, управо имајући у виду поменуте одредбе Упутства.⁴⁵

⁴² Тачка 9 Упутства. У правној теорији је истицано да је тиме налаз ствари постао начин настанка искључиво друштвене (касније државне својине) у складу са циљем тадашње државе - развојем базе социјалистичког сектора. Гамс, А., *Основи стварног права*, Београд, 1959, стр. 282. Међутим, не чини се да је на овај начин, налазом изгубљене ствари, као спорадичном појавом, друштво могло знатно да оснажи стицањем у својину такве ствари, као и супротно – да осиромаше у корист појединаца као стицаоца.

⁴³ Уп. Цветић, Р., *нав. чланак*, стр. 351.

⁴⁴ Закон о основним својинскоправним односима, Сл. лист СФРЈ, бр. 6/1980, 36/90; Сл. лист СРЈ, бр. 29/96; Сл. гласник РС 115/2005. У даљем тексту ЗОСПО.

⁴⁵ Више о томе у: Павићевић, А., *Правне последице налаза изгубљене ствари у српском праву де леге лата и де леге ференда*, Гласник права, бр. 1/2014, год. 5, стр. 35-51.

3.3. Правне последице налаза ничије ствари – стицање својине окупацијом

За разлику од претходна два оригинална начина стицања својине који или нису нормирани позитивним прописима или нису регулисани *lex generalis*-ом, већ подзаконским актом, окупација јесте регулисана у важећем српском праву и то у општем стварноправном пропису, ЗОСПО-у. Реч је о особеном оригинарном начину стицања својине по основу самог закона и то искључиво на напуштеним покретним (не и на непокретним) стварима,⁴⁶ једностраним правним актом прибавиоца (тзв. апсолутно стицање својине).⁴⁷ Ствари које се најчешће присвајају на овај начин су мање вредне покретне ствари, попут: прочитаних новина, књига, хартије, изношених ципела, одеће, остатака хране и сл., а које су остављене на типичним местима попут: контејнера, улице, клупе у парку и сл.

У српском позитивном праву, постоји неколико категорија ствари које се по закону искључују од могућности слободног стицања у својину окупацијом и то су: - 1) *непокретности*,⁴⁸ које по сили закона прелазе у режим јавне (државне) својине тренутком њиховог напуштања⁴⁹; - 2) *дивље животиње*, које су у јавној својини и налазе се у посебном административном, јавноправном режиму,⁵⁰ шумски производи, на којима се својина може стећи само брањем уз дозволу корисника или власника шуме,⁵¹ рудна богатства, која се присвајају на основу концесија, посебних одобрења издатих од стране надлежних управних органа;⁵² и - 3) одређене ствари чије присвајање могу вршити искључиво лица (физичка и правна) која су за то посебно овлашћена (пр. *олупина напуштеног брода или товар који је у случају опасности бачен у море*).⁵³

⁴⁶ Чл. 32 ЗОСПО. „На покретну ствар коју је њен власник напустио, право својине стиче лице које је узело ту ствар у државину са намером да је присвоји (окупација), ако законом није другачије одређено. На непокретности се не може стећи право својине окупацијом.“

⁴⁷ Ковачевић- Куштримовић, Р., Лазих, М., *нав. дело*, стр. 124.

⁴⁸ Детаљније о томе у: Бабић, И., *Стицање својине на напуштеним стварима и стварима одсутних лица*, Избор судске праксе, бр. 11/95, стр. 8 и 9.

⁴⁹ Чл. 46 ст. 3 ЗОСПО.

⁵⁰ Закона о дивљачи и ловству, Сл. Гласник РС 18/2010, 95/2018 – др. закон. Према овом *lex specialis*-у уловљена дивљач и њени делови, трофеји и др. припадају у својину кориснику ловишта. Видети: чл. 1, 2 и 45 овог закона.

⁵¹ Закон о шумама, Сл. гласник РС, бр. 30/2010-61, 93/2012-28, 89/2015-12, 95/2018-267 (др. закон).

⁵² Закон о рударству и геолошким истраживањима, Сл. гласник, бр. 101/2015, 95/2018 - др. закон, 40/2021.

⁵³ Видети: Гамс, А., *Основи стварног права*, Београд, 1971, стр. 282. Некада је ово питање било регулисано у Закону о вађењу потонулих ствари из 1966., а данас је

4. Правне последице ове три врсте налаза *de lege ferenda*

У оба досад израђена предлога будућег стварног права Републике Србије, а то су: Предлог Нацрта законика о својини и другим стварним правима Србије⁵⁴ и Преднацрта Грађанског законика Републике Србије⁵⁵ регулисане су све три врсте налаза, као особени оригинарни начини стицања својине.

1. *Налаз скривеног блага*. У Нацрту је скривено благо одређено као *својина државе*.⁵⁶ Налазачу и власнику места налаза је само признато потраживање исплате *налазачке награде*,⁵⁷ у износу од по 25% вредности блага. У хипотези истог лица у улози налазача и власника висина награде је 33% вредности блага, а у случају блага велике вредности – суд смањује износ награде, уз гарантовани минимум од 8% од вредности блага⁵⁸. Ако скривено благо уједно представља и културно добро налазач има право на увећање поменуте награде из разлога правичности.⁵⁹

Са друге стране, решењем Преднацрта је предвиђено стицање сусвојине између налазача, власника непокретности у којој је благо нађено (по 1/4) и државе (1/2).⁶⁰ Оба законска предлога одређују ко има својство налазача скривеног блага, ко су *суналазачи*, као и ко се *не сматра налазачем*.⁶¹ *Непокретне ствари* су изричито означене као једине подобне за скривање блага у контексту ове врсте налаза, чиме је овај режим искључен за покретне ствари као место налаза скривеног блага. Тиме је искључено право на награду налазача, а нађена ствар се сматра својином власника покретне ствари, што се не чини као адекватно решење.⁶²

регулисано у: чл. 75-82 Закона о пловидби и лукама на унутрашњим водама, Сл. гласник РС, бр. 73/2010, 121/2012, 18/2015, 96/2015- др. закон, 92/2016, 104/2016 -др. закон, 113/2017 - др. закон, 41/2018, 95/2018- др. закон, 37/2019 - др. закон, 9/2020 и 52/2021. Видети: чл. 82 овог закона.

⁵⁴ Чл. 175-178 Нацрта.

⁵⁵ Чл. 1702-1706 Преднацрта Грађанског законика Србије.

⁵⁶ Чл. 175 Нацрта.

⁵⁷ Чл. 178 Нацрта.

⁵⁸ Чл. 1706 Преднацрта.

⁵⁹ У делу доктрине се наводи да је налазачка награда оваквим решењем претворена у противвредност нађеног блага, па је критикована као превисока, што не стоји, нарочито уз примену циљног тумачења прописа о награди. Циљ је мотивисати налазача да такав налаз пријави, а не утаји или прода на илегалном, тзв. «црном» тржишту, дакле, пронаћи средство којим ће бити задовољен интерес обе стране инволвиране у правни однос настао налазом скривеног блага. Уп. Бабић, И., *нав. чланак*, стр. 56.

⁶⁰ Чл. 1705 Преднацрта.

⁶¹ Видети: 176 Нацрта и 1703 Преднацрта.

⁶² Пр. покретна ствар може бити добровољно дата другом лицу на поправку (пр. аутомобил), рестаурацију (уметничка слика), тапацирање (стара стилска фотелја), па да

2. *Налаз туђе изгубљене ствари.* Овај особени начин стицања својине, нормиран је детаљно у оба законска предлога.⁶³ Начелно, под изгубиоцем се према Нацрту сматра сваки држалац, па и бесправни, што је предност у односу на решење важећег Упутства.⁶⁴ У сумњи коме од више лица ствар вратити, предност има последњи непосредни држалац «ако околности не упућују на нешто друго»,⁶⁵ док Преднацрт захтева «доказивање права на ствари»⁶⁶ у циљу њеног повраћаја, што је мање адекватно решење.

У случају јављања изгубиоца у року од годину дана ствар, тј. депоновани новац добијен продајом ствари му се враћа, по одбитку трошкова чувања и исплате налазачке награде у висини од 20% од вредности нађене ствари, према Нацрту;⁶⁷ односно 10% од тржишне вредности нађене ствари, према Преднацрту.⁶⁸ Предложене новине су и: 1) могућност правичног смањења износа награде због „несразмерно велике користи“, с обзиром на имовинске прилике изгубиоца и налазача, уз минимални гарантовани износ (од 10% од вредности ствари, према Нацрту; односно, 5% од вредности ствари, према Преднацрту); и 2) налазач може захтевати и „правичан износ награде“ уколико нађена ствар има посебну вредност за власника, тј. изгубиоца.

Суштинска промена у односу на решење Упутства уведена је предвиђањем могућности стицања (приватне) својине за налазача на нађеној ствари, према оба законска предлога.⁶⁹ Ако је ствар „незнатне вредности“ својину над њом налазач стиче актом њеног присвајања. На осталим стварима, протеком једногодишњег рока налазач постаје власник.⁷⁰ Међутим, невршењем овог законског права налазача у законском року, држава постаје титулар права својине над нађеном ствари (супсидијарно)⁷¹.

тако дође до налаза драгоцености у њима. Пошто није нађено у непокретности, благо не би имало једно неопходно својство скривеног блага, те би неоправдано изостала и налазачка награда. Без награде, не би било ни пријаве налаза, па власник не би ни сазнао за нађене драгоцености (које би вероватно биле утајене), што решење оба нацрта не чини идеалним. Више о томе у: Pavicevic, A., *Finding of treasure trove in Comparative law and in future Serbian law*, In: *Law in the Process of Globalisation: Collection of Papers Contributed on the Occassion of 40th Anniversary of the Faculty of Law of the University of Kragujevac*, 2018, стр. 375-389.

⁶³ У тексту Нацрта из 2011. институт налаза изгубљене ствари је нормиран у одељку 17, чл. 169 до 174, а у тексту Преднацрта у чл. 1686-1700.

⁶⁴ Чл. 169 Нацрта.

⁶⁵ Чл. 171 ст. 2 Нацрта.

⁶⁶ Чл. 1693 Преднацрта.

⁶⁷ Чл. 172 Нацрта.

⁶⁸ Чл. 1695 Преднацрта.

⁶⁹ Чл. 173 Нацрта и чл. 1697 Преднацрта.

⁷⁰ Чл. 173 став 3 Нацрта.

⁷¹ Више о томе у: Павићевић, А., *Налаз туђе изгубљене ствари у упоредном праву и будућем српском праву*, Правни живот, бр. 10/2016, књ. 584, стр. 547-564.

3. *Стицање својине окупацијом (присвајањем)*. У два досад израђена законска предлога будућег стварног права Србије регулисан је и институт присвајања (окупације) као особени оригинарни начин стицања својине и то: искључиво на покретним ничијим стварима, узетим у посед окупанта са намером стицања својине, дакле под начелно истим условима као у сада важећем решењу (ЗОСПО).⁷²

5. Закључак

Када је реч о регулативи три анализирани врсте налаза у српском позитивном праву, најлошијим решењем од свих понуђених чини се непостојање општег правила, те *ad hoc* и *недоследно* одређивање судија за примену неког од понуђених правних режима, са драстично различитим правним исходима, што повређује како појединачни, тако и општи интерес. Отуд постојећу регулативу стицања својине налазом скривеног блага (тј. постојање правне празнине) можемо оценити као најмање адекватну од три разматране у раду. У правној теорији се често истиче да судска пракса није склона примени предатних правних правила, као ни примени било које од поменутих аналогија, са последицом – не само онемогућавања стицања својине, него често ни адекватне налазачке награде. У сваком случају, правни епилог, у коме је *a priori* фаворизована државна својина, а без гаранције налазачке награде - дестимулативно утиче на налазаче да пријављују нађено благо које је неретко велике вредности и од друштвеног значаја.⁷³ Чињеница је да оваква неизвесност доводи до правне несигурности, што је правно посматрано – најлошији исход.

Притом, за оба својинска облика могуће је навести адекватну аргументацију. Наиме, налазач је (у ситуацији техничког трагања) уложио труд, време, новац, а општи интерес је задовољен обавезном пријавом налаза, уз оцену надлежног органа да благо нема својство културног добра - па је оправдано наградити га својином. Са друге стране, држава ће по правилу боље заштитити драгоцености, адекватније их чувати и одржавати. Осим тога, већина драгоцености ће након пар векова свакако постати културно добро, што ово решење чини економичнијим. Тиме би се уштедела и процедура утврђивања да ли скривено благо има својство културног добра, јер би држава постала власник у сваком случају. Суштински, много важнија правна последица налаза скривеног блага је прописивање налазачке награде адекватне висине, у циљу стимулације пријаве налаза, односно ради превенције утаје и продаје блага на илегалном тржишту.

⁷² Видети: одељак 19., чл. 180 Нацрта из 2011; и одељак 5, одсек 8, чл. 1707 Преднацрта.

⁷³ Ковачевић-Куштримовић, Р., Лазић, М., *нав. дело*, стр. 151; Рашовић, З., *нав. дело*, 2010, стр. 183.

2. У погледу стицања својине налазом изгубљене ствари, у ситуацији Уставом зајемчене једнакости сва три призната својинска облика: приватне, јавне и задружне својине, одређивањем новог власника ствари (по протеклу једногодишњег рока) - неминовно је фаворизовање неког од ових својинских облика. Притом су могуће две хипотезе као избор законодавца приликом «награђивања» лица стицањем у својину: 1) настанак приватне својине налазача на нађеној ствари, као награде за савесност; 2) стицање државне својине на ствари, што значи измену својинског облика на њој, али и награду држави за све трошкове које је имала око чувања нађене ствари и уложени труд у тражењу изгубиоца. Чини се да би опредељујући фактор при избору неког од ова два субјекта као стицаоца својине требало да буде управо допринос проналажењу изгубиоца ствари, што заправо зависи од законског распореда обавеза налазача или државе. Према овом критеријуму чини се оправданим решење Упутства којим су све обавезе око нађене ствари стављене на терет држави што оправдава њено стицање својине (и обрнуто – нпр. решење СГЗ, у коме је налазач инволвиран у цео поступак трагања за изгубиоцем, чувања ствари, сношења трошкова око исте, те стога и коначно – награђен својином).

3. Окупација (присвојење) је уређена на суштински исти начин у ЗОСПО-у и у предлозима два нацрта будућег српског права, тако да су ту измене регулативе најмање. Оно што оцењујемо као напредак јесте труд предлагача два нацрта да се текст норме о окупацији додатно прецизира (врстом потребне државине окупанта – физичка, тј. непосредна; увођењем посебне врсте окупације: тзв. «присвајање на основу дозволе» итд.). Уз то, корисна допуна решења Преднацрта је изричито увођење обориве претпоставке да се у сумњи не сматра да је ствар напуштена (ничија), већ да је изгубљена, што је значајно прецизирање, којим се штити својина претходног власника.

Предлози Нацрта законика о својини и другим стварним правима Србије⁷⁴ и Преднацрта Грађанског законика Републике Србије⁷⁵ оличавају два модела могуће регулативе српског грађанског права *de lege ferenda*. Њима су регулисане све три у раду разматране врсте налаза, као особени оригинарни начини стицања својине. Ове предлоге законских решења у контексту три у раду разматрана стварноправна института можемо оценити као позитивни искорак и то: - у циљу елиминисања тренутно постојеће правне празнине у домаћем праву (када је у питању регулатива налаза скривеног блага); затим - као иновативније, разрађеније, системски боље лоцирано место регулативе (када је реч о налазу изгубљене ствари); и правно прецизније решење (када је реч о стицању својине окупацијом). Ово сматрамо важним помаком у контексту заштите правне сигурности у будућем српском грађанском праву, уз уважавање реалних потреба правног промета.

⁷⁴ Чл. 175-178 Нацрта.

⁷⁵ Чл. 1702-1706 Преднацрта.

Када је реч о наднационалној регулативи ЕУ, три анализирана начина стицања својине нису нормирана у *DCFR*-у⁷⁶, што значи да је националним законодавцима држава чланица (и оних које настоје да то постану, попут домаће) препуштено уређење овог института. Сматрамо да је домаћи законодавац то учинио адекватно, како у сада важећем решењу, тако и у предлозима *de lege ferenda*, поштујући начела правне сигурности, заштите поверења у правном промету и изналазећи оптималну равнотежу између супротстављених приватних и јавних интереса.

*Aleksandra Pavićević, Ph.D.,
Assistant Professor*

ACQUISITION OF PROPERTY BY FINDING TREASURE TROVE AND SOMEONE ELSE'S LOST PROPERTY AND BY OCCUPATION

Summary

By using the normative and axiological method, the author examines the concept and legal consequences of finding three different categories of movable property in Serbian current and proposed future law, namely: hidden treasure, someone else's lost property and nobody's property. In the focus of the critical scientific analysis are: - controversial solutions of the current Serbian law on the acquisition of property by finding hidden treasure (a critical review of the existing doctrinal positions, with the formulation of one's own proposal to fill the existing legal gap); - assessment of the regulation of acquisition of property by finding someone else's lost thing (which the author assesses needs to be changed, as being outdated a long time ago); and - analysis of the legal solution on acquisition of property by occupation of nobody's belongings in Serbian positive law. After reviewing the current regulations of these three institutes, the author critically examines and evaluates the solutions contained in the proposals for future Serbian civil law, namely: Draft Code of Property and Other Real Rights of Serbia from 2011 and Draft Civil Code of Serbia. Along with formulating the legal term of these three categories of things, the author also: - comments on these three authentic ways of acquiring property, giving his own interpretation of disputed issues and conceiving his own proposals de lege ferenda; -

⁷⁶ *DCFR, Book VIII Acquisition and loss of ownership of goods, VIII. – 1:101: Scope of application: “(1) This Book applies to the acquisition, loss and protection of ownership of goods and to specific related issues. (2) This Book does not apply to the acquisition or loss of ownership of goods by: ... (g) occupation; (h) finding; or (i) abandonment”.*

evaluates (with explanation) the solutions of the two prepared draft proposals as significant progress in relation to Serbian positive law, and finally - evaluates the compliance of the domestic regulation with the so-called EU soft law (DCFR).

Key words: *Real law; original acquisition of property; finding treasure trove; finding someone else's lost thing; occupation.*

Литература

- Бабић, И., *Налаз скривеног блага*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 56/2010.
- Бабић, И., *Основи имовинског права, Увод у грађанско право и Стварно право*, Београд, 2008.
- Бабић, И., *Грађанско право, књ. 2, Стварно право*, Београд, 2012.
- Бабић, И., *Стицање својине на напуштеним стварима и стварима одсутних лица*, Избор судске праксе, бр. 11/95.
- Бартош, М., Марковић, Л., *Стварно право*, Београд, 1936.
- Ведриш, М., Кларић, П., *Грађанско право*, Загреб, 2004.
- Гамс, А., *Основи стварног права*, Београд, 1959.
- Гамс, А., *Основи стварног права*, Београд, 1971.
- Ђорђевић, А., *Налазак изгубљених ствари и блага*, Архив за правне и друштвене науке, бр. 1-2/2006.
- Ковачевић- Куштримовић, Р., Лазић, М., *Стварно право*, Ниш, 2009.
- Константиновић, М., *Стара правна правила и јединство права*, Анали Правног факултета, Београд, бр. 4, 1957.
- Koziol, H., Welser, R., *Gründriss des bürgerlichen Rechts*, Wien, 1988.
- Лексикон грађанског права, Београд, 1996.
- Павићевић, А., *Појам скривеног блага*, Зборник радова: *Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније*, књ 2, Крагујевац, 2014.
- Павићевић, А., *Појам изгубљене ствари*, Правни живот, књ. 569, бр. 5-6/2014.
- Павићевић, А., *Правне последице налаза скривеног блага у српском праву*, Нова правна ревија, год. 5, бр. 1-2/2015.
- Павићевић, А., *Правне последице налаза изгубљене ствари у српском праву de lege lata и de lege ferenda*, Гласник права, год. 5, бр. 1/2014.
- Павићевић, А., *Налаз туђе изгубљене ствари у упоредном праву и будућем српском праву*, Правни живот, књ. 584, бр. 10/2016.
- Pavicevic, A., *Finding of treasure trove in Comparative law and in future Serbian law*, in: *Law in the Process of Globalisation: Collection of Papers Contributed on the Occasion of 40th Anniversary of the Faculty of Law of the University of Kragujevac*, 2018.
- Перић, Ж., *Специјални део Грађанскога права, Стварно право*, Београд, 1920.
- Планојевић, Н., *Стварно право у пракси*, Крагујевац, 2012.
- Попов, Д., *Стицање права својине окупацијом ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1/2/2008.

- Рашовић, З., *Стварно право*, Подгорица, 2002.
- Рашовић, З., *Коментар Закона о основним својинскоправним односима*, Подгорица, 2007.
- Сворцан, С., *Коментар Закона о основним стварноправним односима*, Крагујевац, 2009.
- Станковић, О., Орлић, М., *Стварно право*, Београд, 1996.
- Стојановић, Д., *Коментар Закона о основним својинскоправним односима*, Београд, 1980.
- Стојановић, Д., *Увод у грађанско право*, Београд, 2000.
- Стојковић, С., *Основи грађанског права*, Београд, 1948.
- Цветић, Р., *Развој стварног права у Србији: Институт стицања права својине налазом туђе изгубљене ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2004.

Важећи прописи коришћени у раду

- Устав Републике Србије, Сл. гласник, бр. 98/2006.
- Закон о основама својинско-правних односа Републике Србије, Сл. лист СФРЈ, бр. 6/1980, 36/1990; Сл. лист СРЈ, бр. 29/1996; Сл. гласник РС, бр. 115/2005 – други закон.
- Закон о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације, Сл. лист ФНРЈ 86/46, 105/46, 96/47.
- Закон о културном наслеђу, Сл. гласник РС, бр. 129/2021.
- Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама, Сл. гласник РС, бр. 88/2011, 15/2016 и 104/2016.
- Закон о дивљачи и ловству, Сл. гласник РС, бр. 18/2010, 95/2018 – др. закон.
- Закон о шумама, Сл. гласник РС, бр. 30/2010-61, 93/2012-28, 89/2015-12, 95/2018-267 (др. закон).
- Закон о рударству и геолошким истраживањима, Сл. гласник, бр. 101/2015, 95/2018 - др. закон, 40/2021.
- Закон о пловидби и лукама на унутрашњим водама, Сл. гласник РС, бр. 73/2010, 121/2012, 18/2015, 96/2015- др. закон, 92/2016, 104/2016 -др. закон, 113/2017 - др. закон, 41/2018, 95/2018- др. закон, 37/2019 - др. закон, 9/2020 и 52/ 2021.
- Упутство владе ФНРЈ о поступању са нађеним стварима, Сл. лист ФНРЈ, бр. 93/1949.

Нацрти закона (домаћи и страни) коришћени у раду

- Нацрт законика о својини и другим стварним правима из 2011., доступан на интернет адреси: <http://arhiva.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/zakonik-o-svojini-i-drugim-stvarnim-pravima-radni-tekst.html>.
- Преднацрт грађанског законика Републике Србије (са изменама из 2019), доступан на интернет адреси: <http://www.propisi.com/prednacr-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html>.
- Draft Common Frame of Reference из 2008. (DCFR)*, Нацрт заједничког референтног оквира за европско приватно право, доступан на интернет адреси: <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2019/01/dfcr.pdf>.

Некада важећи прописи на овим просторима коришћени у раду

- Српски грађански законик (СГЗ) из 1844.
- Аустријски грађански законик (АГЗ) из 1811.
- Општи имовински законик за Црну Гору (ОИЗ) из 1888.